

निवडणुकीत EVMEEVM चा वापर आणि प्रासंगिकता

प्रा. डॉ. नागेश खुशालराव गायकवाड

राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख

शि.प्र.मं.स्व.तात्यासाहेब महाजन कला व वाणिज्य

महाविद्यालय चिखली जि.बुलढाणा.

प्रस्तावना :

इलेक्ट्रॉनिक मतदान हे भारतात इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रे (EVM) वापरून निवडणुका आयोजित करण्याचे प्रमाणिक माध्यम आहे. ही प्रणाली भारतीय निवडणूक आयोगासाठी सरकारी मालकीच्या इलेक्ट्रॉनिक्स कॉर्पोरेशन ऑफ इंडिया आणि भारत इलेक्ट्रॉनिक्सने विकसित केली आहे. 1990 च्या दशकाच्या उत्तरार्धापासून ते भारतीय निवडणुकांमध्ये टप्प्याटप्प्याने सादर केले गेले.

इलेक्ट्रॉनिक मतदान सुरु होण्यापूर्वी कागदी मतपत्रिका वापरल्या जात होत्या आणि मॅन्युअल मतमोजणी केली जात होती. छापील कागदी मतपत्रिका महागड्या होत्या, मतदानानंतरचे पुरेसे संसाधने आणि वैयक्तिक मतपत्रिकांची मोजणी करण्यासाठी वेळ आवश्यक होता आणि आधीच भरलेल्या बनावट मतपत्रिकांसह फसव्या मतदानाचा धोका होता. EVM च्या परिचयामुळे खर्चात लक्षणीय घट झाली आहे, परिणामांची जलद घोषणा करण्यास सक्षम करण्यासाठी मोजणीचा वेळ कमी झाला आहे आणि सुरक्षा लॉकिंग, प्रति मिनिट मतदानाच्या दराची मर्यादा आणि अंगठ्याच्या ठशांची पडताळणी यासारख्या सुरक्षा वैशिष्ट्यांमुळे फसव्या पद्धती दूर केल्या आहेत. EVM ही एकटे मशीन आहेत जी अनेक मेमरी वाचल्यानंतर लिहा. ते स्वयंपूर्ण, बॅटरीवर चालणारे आहेत आणि त्यांना कोणत्याही नेटवर्किंग क्षमतेची आवश्यकता नाही. त्यांच्याकडे कोणतेही वायरलेस किंवा वायर्ड इंटरनेट घटक आणि इंटरफेस नाहीत.

सत्ताधाऱ्यांना पराभूत करण्यात अयशस्वी झाल्यानंतर विविध विरोधी पक्षांनी काही वेळा सडोष ईव्हीएमवर आरोप केले आहेत. 2011 मध्ये, भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयाने निवडणूक आयोगाला ईव्हीएमच्या विश्वसनीय ऑपरेशनची पुष्टी करण्यासाठी पेपर ट्रेल समाविष्ट करण्याचे निर्देश दिले. निवडणूक आयोगाने मतदार-सत्यापित पेपर ऑडिट ट्रेल (VVPAT) सह EVM विकसित केले, ज्याची चाचणी 2014 च्या भारतीय सार्वत्रिक निवडणुकीत करण्यात आली होती. सर्वोच्च न्यायालयाच्या 2019 च्या निर्णयानंतर, अंतिम निकाल प्रमाणित करण्यापूर्वी विश्वासाहता सुनिश्चित करण्यासाठी VVPAT च्या थोड्या टक्केवारीसह (2%) सोबत असलेल्या VVPAT सह EVM चा वापर केला जातो.

भारताच्या निवडणूक आयोगाने असेही म्हटले होते की मशीन्स, सिस्टम चेक, सेफगार्ड प्रक्रिया आणि निवडणूक प्रोटोकॉल पूर्णपणे छेडछाड-प्रूफ आहेत. हार्डवेअरबाबत शंका दूर करण्यासाठी, निवडणुकीच्या दिवसापूर्वी, प्रत्येक राजकीय पक्षाच्या उमेदवाराच्या मतांचा नमुना क्रमांक प्रत्येक मशीनमध्ये, मतदान प्रतिनिधींच्या उपस्थितीत प्रविष्ट केला जातो आणि या नमुना चाचणीच्या शेवटी, मते मोजली जातात आणि मशीनच्या हार्डवेअरमध्ये छेडछाड केली गेली नाही याची खात्री करण्यासाठी, ते विश्वसनीयरित्या कार्य करत आहे आणि प्रत्येक मशीनमध्ये कोणतीही छुपी मते पूर्व-रेकॉर्ड केलेली नाहीत याची खात्री करण्यासाठी प्रविष्ट केलेल्या नमुना

मतांशी जुळले आहे.

EVM ची पार्श्वभूमी :

१९९० च्या दशकापर्यंत कागदी मतपत्रिकांचा वापर केवळ निवडणुकांमध्ये होत असे. छापील कागदी मतपत्रिका महाग होत्या आणि त्यांना वाहतूक, सुरक्षितपणे साठवून ठेवण्यासाठी आणि वैयक्तिक मतपत्रिकांची प्रत्यक्ष मोजणी करण्यासाठी भरपूर संसाधने आवश्यक होती. कागदी मतपत्रिका फसव्या मतदानासाठी आणि बूथ कॅप्चरिंगला प्रवण होत्या, जेथे पक्षाच्या निष्ठावंतांनी बूथ ताब्यात घेतले आणि त्या पूर्व-भरलेल्या बनावट मतपत्रिकांनी भरल्या असे उदाहरणे 1950 च्या उत्तरार्धापासून, अशा प्रकारच्या क्रियाकलापांची अनेक दस्तऐवजीकरण प्रकरणे नोंदवली जात आहेत. ही समस्या 1950 आणि 1980 च्या दरम्यान वाढली आणि काही राज्ये आणि प्रदेशांमध्ये ही एक गंभीर आणि मोठ्या प्रमाणावर समस्या बनली आणि अनेकदा हिंसाचारही झाला. 1970 च्या दशकाच्या उत्तरार्धात, भारतीय निवडणूक आयोगाने इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रे (EVM) विकसित करण्याच्या परिणामी समस्यांवर उपाय शोधला.

इतिहास :

इलेक्ट्रॉनिक व्होटिंग मशीन 1977 मध्ये प्रस्तावित करण्यात आली होती आणि इलेक्ट्रॉनिक्स कॉर्पोरेशन ऑफ इंडिया (ECIL) ला त्याच्या विकासाचे काम देण्यात आले होते. 1979 मध्ये, एक कार्यरत मॉडेल विकसित केले गेले आणि 6 ऑगस्ट 1980 रोजी विविध राजकीय पक्षांना दाखवण्यात आले. भारत इलेक्ट्रॉनिक्स (BEL) आणि ECIL यांना ईव्हीएम तयार करण्याचे काम सोपवण्यात आले होते. केरळमधील परावूर विधानसभा मतदारसंघाच्या पोटनिवडणुकीत 1982 मध्ये मर्यादित मतदान केंद्रांवर प्रथमच ईव्हीएमची चाचणी घेण्यात आली होती. पोटनिवडणुकीत ईव्हीएमच्या वापराविरोधात दाखल केलेल्या खटल्यावरील निर्णय देताना, भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयाने असा निर्णय दिला की, लोकप्रतिनिधी कायदा 1951 च्या कलम 59-61 मध्ये कागदी मतपत्रिका निर्दिष्ट केल्या आहेत आणि त्यामुळे कोणत्याही इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रासह इतर तंत्रज्ञान वापरास मनाई आहे. न्यायालयाने सांगितले की पर्यायी तंत्रज्ञानाच्या वापरासाठी भारतीय संसदेला कायद्यात सुधारणा करणे आवश्यक आहे.

न्यायालयाच्या निर्णयानंतर, ईव्हीएमच्या वापरास परवानगी देणारा कोणताही कायदा अस्तित्वात नसल्यामुळे, ते त्वरित तैनात केले जाऊ शकत नाही. 1989 मध्ये, लोकप्रतिनिधी कायदा, 1951 मध्ये भारतीय संसदेने इलेक्ट्रॉनिक मतदानाच्या वापरास परवानगी देण्यासाठी सुधारणा केली. परंतु ईव्हीएमच्या वापरावर राजकीय पक्ष आणि इतर भागधारकांसोबत सर्वसाधारण एकमत होऊ न शकल्याने तैनातीला आणखी विलंब झाला. 1998 मध्ये, राजस्थान, मध्य प्रदेश आणि दिल्लीच्या विधानसभा निवडणुकांमध्ये 25 राज्यांच्या विधानसभा मतदारसंघात प्रायोगिक तत्त्वावर मशीनचा वापर करण्यात आला. मे 2001 मध्ये, तामिळनाडू, केरळ, पुद्दुचेरी आणि पश्चिम बंगालमधील विधानसभा निवडणुकांसाठी सर्व मतदारसंघांमध्ये ईव्हीएमचा वापर करण्यात आला. 2004 मध्ये, सार्वत्रिक निवडणुकीत, प्रथमच सर्व 543 लोकसभा मतदारसंघात ईव्हीएमचा वापर करण्यात आला. तेव्हापासून, सर्व राज्यांच्या विधानसभा आणि संसदीय निवडणुका ईव्हीएम वापरून घेतल्या जातात.

EVM मध्ये पुढील सुधारणा :

मतदान केंद्रावरील किती लोकांनी त्याला/तिला मतदान केले हे उमेदवाराला कळू शकते, विजयी उमेदवार पक्षपातीपणा दाखवू शकतो किंवा उमेदवाराला मत न देणाऱ्या विशिष्ट क्षेत्रांबद्दल राग बाळगू शकतो. समस्या कमी

करण्यासाठी, 2008 मध्ये एक टोटा लायझर युनिट विकसित करण्यात आले, जे अनेक कंट्रोल युनिट्सशी कनेक्ट केले जाऊ शकते आणि वैयक्तिक मशीनच्या मतांऐवजी केवळ एकूण परिणाम प्रदर्शित करेल.

सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयानंतर, निवडणूक आयोगाने 2011 मध्ये छेडछाडीच्या आरोपांना तोंड देण्यासाठी EVM मध्ये मतदार-सत्यापित पेपर ऑडिट ट्रेल (VVPAT) च्या व्यवहार्यतेचा अभ्यास करण्यासाठी तज्ञ तांत्रिक समितीची नियुक्ती केली. ज्या पक्षाला मत दिले गेले होते त्या पक्षाच्या चिन्हासह मतदाराला छापील कागद दाखवण्याची शक्यता तपासण्याचे काम समितीला देण्यात आले होते. समितीच्या शिफारशीनुसार, VVPAT प्रणाली विकसित करण्यात आली आणि ती मैदानी चाचण्यांवर ठेवण्यात आली. जुलै 2011 मध्ये, लडाख, तिरुअनंतपुरम, चेरापुंजी, पूर्व दिल्ली आणि जैसलमेर येथे विविध हवामान परिस्थितीत कार्यक्षमतेची चाचणी घेण्यासाठी या प्रणालीच्या क्षेत्रीय चाचण्या घेण्यात आल्या.

मतदार-सत्यापित पेपर ऑडिट ट्रेल (VVPAT) नागालँडमधील नोक्सेन (विधानसभा मतदारसंघ) येथे सप्टेंबर 2013 मध्ये पोटनिवडणुकीत चाचणी आधारावर सादर करण्यात आला. नंतर 2014 च्या भारतीय सार्वत्रिक निवडणुकीत विविध विधानसभा निवडणुकांमध्ये आणि आठ लोकसभा मतदारसंघांमध्ये याचा वापर करण्यात आला. 8 ऑक्टोबर 2013 रोजी सर्वोच्च न्यायालयाच्या निकालानंतर, भारताच्या निवडणूक आयोगाने टप्प्याटप्प्याने EVM सोबत VVPAT आणले. 2019 मध्ये, सुप्रीम कोर्टाने निर्देश दिले की अंतिम निकाल प्रमाणित करण्यापूर्वी विश्वासाहता सुनिश्चित करण्यासाठी VVPAT ची एक लहान टक्केवारी (2%) सत्यापित केली जाईल.

EVM ची रचना आणि तंत्रज्ञान :

बॅलेट युनिट (डावीकडे) आणि कंट्रोल युनिट (उजवीकडे), EVM ची रचना आयआयटी बॉम्बे येथील प्रा.ए.जी. राव आणि रवी पूवैया यांच्या नेतृत्वाखालील टीमने केली होती. ईव्हीएममध्ये दोन युनिट्स असतात, एक कंट्रोल युनिट आणि बॅलेट युनिट जे केबलने जोडलेले असते. बॅलेट युनिटमध्ये लेबल केलेली बटणे असतात जी बॅलेट युनिटच्या ऑपरेशनल कंट्रोलसाठी जबाबदार असलेल्या कंट्रोल युनिटसह मतदाराद्वारे मतदानाची सुविधा देतात, मतांची संख्या संग्रहित करतात आणि एलईडी डिस्प्लेवर निकाल प्रदर्शित करतात. नियंत्रण युनिट उत्पादनाच्या वेळी पूर्व-प्रोग्राम केलेले असते आणि नंतर बदलता येत नाही.

मशीन सहा व्होल्ट अल्कलाइन बॅटरीद्वारे समर्थित आहेत, जी दुय्यम उर्जा स्रोताशिवाय ईव्हीएम वापरण्यास सक्षम करते. डिझायनर्सनी हेतुपुरस्सर बॅटरी पॉवरचा पर्याय निवडला, पॉवर केबल्सच्या कामकाजात व्यत्यय आणण्याची शक्यता टाळण्यासाठी आणि दुय्यम उर्जा स्रोत उपलब्ध नसलेल्या ठिकाणी ईव्हीएम कार्य करण्यास सक्षम करण्यासाठी. दोन युनिट एकत्र काम करतात आणि स्वतंत्रपणे काम करू शकत नाहीत. ईव्हीएममध्ये कोणतेही संप्रेषण घटक किंवा इंटरनेट इंटरफेस नसतात.] बॅलेट युनिटमध्ये अंतर्गत घड्याळ आणि प्री-प्रोग्राम केलेला प्रोटोकॉल असतो, ज्याद्वारे ते प्रत्येक इनपुट-आउटपुट इव्हेंटला टाइमस्टॅम्पसह रेकॉर्ड करते, जर ते समर्थित असेल.

जास्तीत जास्त 3840 मतांची नोंद करण्यासाठी ईव्हीएमची रचना करण्यात आली होती. एकल बॅलेट युनिट 16 उमेदवारांची यादी करू शकते आणि प्रारंभिक डिझाइनचा एक भाग म्हणून, जास्तीत जास्त 64 उमेदवारांची पूर्तता करण्यासाठी चार बॅलेट युनिट्स एका कंट्रोल युनिटला समांतर जोडले जाऊ शकतात.[29] 2013 मध्ये अपग्रेड केल्यानंतर, 24 बॅलेट युनिट्स आता एका युनिटशी जोडल्या जाऊ शकतात जेणेकरून ते जास्तीत जास्त 384 उमेदवारांना पूर्ण करू शकतील. दिलेल्या मुदतीत नवीन मतांची संख्या मर्यादित करून

फसवणूक टाळण्यासाठी या उपकरणांची रचना करण्यात आली होती. एका मिनिटात, ईव्हीएम जास्तीत जास्त पाच मते नोंदवू शकतात. ईव्हीएमची नंतरची आवृत्ती सर्व VVPAT क्षमतेने सुसज्ज आहेत. व्हीव्हीपीएटी प्रणाली जी ईव्हीएमची अपग्रेड होती, त्यात सुधारित सॉफ्टवेअर होते ज्यामुळे मशीनला प्रिंटर जोडता येऊ शकतो. जून 2018 मध्ये, VVPAT सिस्टीममध्ये प्रिंटर आणि इतर उपकरणांचे अतिरिक्त प्रकाश आणि उष्णतेपासून संरक्षण करण्यासाठी बिल्ट-इन-हूड जोडण्यात आले.

सुरक्षितता :

ईव्हीएमची यादी निवडणूक आयोगाने सुरक्षित ठिकाणी ठेवली आहे. निवडणुकीच्या दिवसापूर्वी, प्रत्येक राजकीय पक्षाच्या उमेदवाराच्या मतांचा नमुना क्रमांक प्रत्येक मशीनमध्ये पोलिंग एजंटच्या उपस्थितीत प्रविष्ट केला जातो आणि या नमुना चाचणीच्या शेवटी, मतांची मोजणी केली जाते आणि प्रविष्ट केलेल्या नमुना मतांशी जुळते. विश्वसनीय रित्या कार्य करत असल्याचे सिद्ध करण्यासाठी आणि प्रत्येक मशीनमध्ये कोणतीही छुपी मते पूर्व-रेकॉर्ड केलेली नाहीत. मशीनच्या हार्डवेअरमध्ये छेडछाड केली गेली नाही, याची खात्री पोलिंग एजंटच्या उपस्थितीत केली जाते.

निवडणुकीच्या दिवशी, कंट्रोल युनिट मतदान केंद्र अधिकारी चालवतात, तर मतपत्र युनिट गोपनीयतेने मतदार चालवतात. नवीन मत स्वीकारण्यासाठी बॅलेट युनिट इलेक्ट्रॉनिक पद्धतीने सक्रिय करण्यापूर्वी अधिकारी मतदाराच्या ओळखीची पुष्टी करतो. एकदा मतदाराने मतदानात प्रवेश केल्यावर, बॅलेट युनिट मतदाराला मत प्रदर्शित करते आणि त्याच्या स्मरणात नोंदवते. मतदानानंतर, कंट्रोल युनिट मतदान अधिकारी यांच्या आदेशाने बंद केले जाते.

EVM चा खर्च आणि आयुर्मान :

1989-90 मध्ये मशिन्सची पहिली बॅच खरेदी करण्यात आली तेव्हा प्रति EVM ची किंमत 5,500 (2023 मध्ये 59,000 किंवा US\$700 च्या समतुल्य) होती. 2014 मध्ये जारी केलेल्या अतिरिक्त ऑर्डरनुसार किंमत 10,500 (2023 मध्ये 17,000 किंवा US\$200 च्या समतुल्य) प्रति युनिट असण्याचा अंदाज आहे. डिझाईन, उत्पादन आणि खरेदी हे भांडवल केंद्रित असले तरी, त्यामुळे मतपत्रिकांची छपाई, त्यांची वाहतूक आणि साठवणूक आणि मोजणी कर्मचारी आणि त्यांना दिले जाणारे मानधन यावर होणारा खर्च कमी होण्यास मदत झाली आहे. मतपेट्यांच्या तुलनेत ईव्हीएमची वाहतूक करणे सोपे आहे कारण ते हलके, अधिक पोर्टेबल आणि पॉलीप्रॉपिलीन कॅरिंग केसेससह येतात. EVM चे शोल्फ लाइफ 15 वर्षे असण्याचा अंदाज आहे.

विश्वसनीयता :

ईव्हीएममधील कंट्रोल युनिट हे भारताच्या निवडणूक आयोगाने छेडछाड-प्रूफ असल्याचे म्हटले आहे. ईव्हीएमचा वापर, त्यांची विश्वासार्हता आणि ईव्हीएमच्या वापराद्वारे फसवणूक होण्याबाबतची अटकळ हे राज्य उच्च न्यायालये आणि भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयासमोर अनेक खटले आहेत. या न्यायालयांनी एकतर खटले फालतू म्हणून फेटाळून लावले आहेत किंवा निवडणूक आयोगाच्या बाजूने निर्णय दिला आहे आणि सर्वोच्च न्यायालयाने निवडणुकीत ईव्हीएमचा वापर घटनात्मकदृष्ट्या वैध असल्याचे घोषित केले आहे.

फेब्रुवारी 2010 मध्ये, सुब्रमण्यम स्वामी यांच्या अध्यक्षतेखाली झालेल्या एका आंतरराष्ट्रीय परिषदेत निवडणूक आयोगाने ईव्हीएमच्या कामकाजातील पारदर्शकता सिद्ध करण्याची जबाबदारी झटकल्याचा ठपका ठेवला. एप्रिल 2010 मध्ये, हरी के. प्रसाद, रोप गॉन्जिजप आणि अॅलेक्स हॅल्डरमन यांच्या नेतृत्वाखालील संशोधन

पथकाने स्वतंत्र सुरक्षा विश्लेषण जारी केले, ज्यामध्ये अधिक पारदर्शकता प्रदान करणाऱ्या मतदान प्रणालीकडे जाण्याचे सुचवले होते, जसे की कागदी मतपत्रिका, प्रिंसिंट काउंट ऑप्टिकल स्कॅन किंवा मतदार सत्यापित पेपर ऑडिट ट्रेल, कारण, यापैकी कोणत्याही प्रणालीमध्ये, संशयवादी मतदार, तत्त्वतः, निकाल निष्पक्ष असल्याचा विश्वास मिळविण्यासाठी भौतिक मोजणी प्रक्रियेचे निरीक्षण करू शकतात.

2011 मध्ये सुप्रीम कोर्टात एक जनहित याचिका दाखल करण्यात आली होती ज्याने निवडणूक आयोगाला EVM मध्ये फेरफार करून ज्या पक्षाच्या बाजूने मतदार दिले, त्या पक्षाच्या चिन्हासह मुद्रित स्लिप देण्याचे निर्देश दिले होते. 17 जानेवारी 2012 रोजी, दिल्ली उच्च न्यायालयाने सुब्रमण्यम स्वामींच्या रिट याचिकेवरील निर्णयात सध्याच्या स्वरूपात ईव्हीएमच्या वापरास आव्हान देत, निवडणूक आयोगाला या विषयावर कार्यकारी, राजकीय पक्ष आणि इतर भागधारकांशी व्यापक सल्लामसलत करण्यास सांगितले. सुप्रीम कोर्टातील पुढील याचिकांनंतर आणि 2013 मधील त्यानंतरच्या निर्णयामुळे VVPAT चा वापर सुरू झाला.

ईव्हीएममध्ये छेडछाड होण्याची शक्यता निवडणूक आयोगाने नाकारली आहे. निवडणूक आयोग आणि EVM च्या निर्मात्यांनी असे मांडले आहे की मशीन्स छेडछाड-प्रूफ आहेत, कारण प्रोग्रामिंग सुरक्षित उत्पादन सुविधेवर केले जाते आणि युनिट्समध्ये छेडछाड विरोधी यंत्रणा आहे. ज्याद्वारे ते बेकायदेशीरपणे उघडल्यास ते अकार्यक्षम बनतात. कनेक्टिंग किंवा ट्रान्समिशन डिव्हाइसेसशिवाय आणि रिअल-टाइम लॉगिंग सिस्टमसह, मशीनमधील छेडछाड विरोधी यंत्रणा वेळेच्या फरकांमध्ये किरकोळ बदल शोधू शकते.

निवडणूक आयोगाने 3 जून 2017 रोजी एका खुल्या हॅकाथॉनचे आयोजन केले होते. ज्यामुळे लोकांना विविध भारतीय निवडणुकांमध्ये आयोगाने वापरलेल्या ईव्हीएम हॅक करण्याचा प्रयत्न करण्यास प्रोत्साहित केले होते. त्यापैकी कोणीही सहभागी झाले नसताना, इव्हेंटमध्ये ईव्हीएम आणि व्हीव्हीपीएटी मशीनचे कार्यप्रदर्शन करण्यात आले.

ईव्हीएम इतर देशांमध्ये निर्यात :

नेपाळ, भूतान, नामिबिया आणि केनिया या देशांनी भारताने निर्मित ईव्हीएम विकत घेतले आहेत. 2013 मध्ये, नामिबियाच्या निवडणूक आयोगाने भारताच्या भारत इलेक्ट्रॉनिक्स लिमिटेडकडून 1700 कंट्रोल युनिट्स आणि 3500 बॅलेट युनिट्स विकत घेतल्या; 2014 मध्ये प्रादेशिक आणि अध्यक्षीय निवडणुकीत या युनिट्सचा वापर करण्यात आला होता. इतर अनेक आशियाई आणि आफ्रिकन देशांना त्यांचा वापर करण्यात स्वारस्य असल्याचे सांगितले आहे.

निष्कर्ष :

आज 2024 मध्ये झालेल्या निवडणुकीत, मतदारांचा आकडा बघता निवडणूक घेण्यासाठी जलद प्रक्रिया असणे आवश्यक आहे. ही प्रक्रिया खूप मोठी असल्यामुळे यामध्ये होणारा खर्च, वेळ आणि यंत्रणा, याला कमीत कमी करण्यासाठी आपल्याला योग्य त्या निवडणूक यंत्रणेचा वापर करावा लागणार आहे. त्या दृष्टीने विचार करता पुन्हा बॅलेट पेपरवर निवडणुका घेणे आजच्या स्थितीमध्ये फार कठीण असल्याचे निदर्शनास येते आणि त्या तुलनेत ईव्हीएम वर निवडणुका घेणे, निवडणूक आयोगाला अधिक सोपे असल्याचे दिसते. परंतु ईव्हीएम च्या विश्वसनीयतेवर जो आक्षेप घेण्यात आला तोही नाकारता येत नाही. कारण आज तंत्रज्ञान पृथ्वीवरून चंद्रयान कंट्रोल करू शकते, तर ईव्हीएम कंट्रोल करणे अवघड नाही. म्हणून ईव्हीएम वर निवडणूका घेतांना मतदार व विरोधी राजकीय पक्षांची विश्वसनीयता महत्वाची आहे. यासाठी व्हीव्हीपॅट द्वारे निघालेल्या चिड्ड्या सुद्धा जर काउंट केल्या

आणि ईव्हीएम चा रिझल्ट जुळला तर मतदार आणि विरोधी पक्षांची विश्वसनीयता वाढण्यास मदत होईल. निवडणूक यंत्रणा सुद्धा सुरळीत पार पडून जलद गतीने पूर्णत्वास जाईल आणि तेव्हाच ईव्हीएमची विश्वसनीयता कायम राहिल असे वाटते. शेवटी निवडणुकीत लागणारा वेळ आणि खर्च पाहता सुरक्षित व सुधारित ईव्हीएम असावी.

संदर्भ :

- Verma, Arvind (2005). "Policing Elections in India". *India Review*. 4 (3–4): 354–376.
- Debnath, Sisir; Kapoor, Mudit; Ravi, Shamika (2017). The Impact of Electronic Voting Machines on Electoral Frauds, Democracy, and Development (Report). pp. 1–59. SSRN 3041197
- <https://www.brookings.edu/blog/up-front/2019/04/05/indias-electoral-democracy-how-evms-curb-electoral-fraud/>
- "History of EVM". Election Commission of India. Archived from the original on 4 April 2024.

Research Hub International

